

Oslos sosiolingvistiske utvikling, eller en typologisk framstilling av utviklinga i oslomål

Av Karine Stjernholm

Tittelen på denne artikkelen er inspirert av Auer (2005): “Europe’s socio-linguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations”. Artikkelen handler om Oslos sosiolingvistiske utvikling fra 1500-tallet og fram til i dag og er bygd opp rundt standard–dialekt-konstellasjonene i Auer (2005), en typologisk inndeling som også representerer en kronologisk rekkefølge i tid. Fra rundt år 1500 og framover analyseres utviklinga gjennom det som i typologien kalles et *Type-A*-, *B*- og *C-repertoar*, før det argumenteres for at dagens situasjon i oslomålet må tolkes som et *Type-D-repertoar* med dialekt-død. Typologien representerer et teoretisk rammeverk der *relasjonen* mellom dialekt- og standardvarieteteter er det sentrale. Språksituasjonen i Oslo følges fra da dansk hovedsakelig var et skriftspråk i Norge, til gradvis å komme inn i talespråket, gjennom utviklinga av øst- og vestkantmålet, og videre gjennom en konvergeringsprosess mellom disse varietetene. Begrepet dialekt-død i typologien impliserer her at språksituasjonen i Oslo i dag består av én og ikke to talemålsvarieteteter på grunn av denne konvergeringsprosessen. I dag ser det altså ut til å være liten forskjell på standard og dialekt.

1 Innledning

I denne artikkelen tolkes altså utviklinga i oslomål fra ca. 1500-tallet og fram til vår tid inn i typologien i Auer (2005). *Oslomål* er i denne sammenhengen det eller de stedege talemålsvarietetene som snakkes i Oslo av osloborgere. I litteraturen har termen *oslomål* ofte blitt brukt til å dekke kun den varieteteten i Oslo som har sitt utspring fra norske dialekter, i motsetning til den varieteteten som kommer fra dansk skriftspråk, og som gjerne har blitt kalt *riksmål* (se for eksempel Wiggen 1990: 179). Her vil termen *oslomål* inkludere begge disse varietetene.

Skjematisk oversikt over dialekt–standard-repertoarene ifølge typologien i Auer (2005)

Type-0-repertoar: Eksoglossisk diglossi, dvs.: Standardspråket og dialektene tilhører ulike språk (for eksempel latinsk standard, norsk talespråk/dialekter).

Type-A-repertoar: Endoglossisk medial diglossi, dvs.: Standardspråket og dialektene blir regna for å tilhøre samme språkgruppe (for eksempel den nordgermanske språkgreina), men blir brukt i ulike medium (standard i skrift (dansk), dialekt i tale (norsk)).

Type-B-repertoar: Endoglossisk diglossi i tale, dvs.: Både standardspråk og dialekter blir brukt i tale (som to klart avgrensa størrelser/varieteter), bare standardspråk i skrift.

Type-C-repertoar: Diaglossi (i tale), dvs.: Standardspråk og dialekter opptrer som ytterpunkt på en skala eller i et kontinuum, utan faste grenser seg imellom.

Type-D-repertoar: Dialektdød, dvs.: Standardspråk og dialekter smelter sammen, sånn at vi får bare ett talemål (med mindre variasjon) nært knytta til skriftspråket.

Artikkelen følger typologien i Auer (2005) for å beskrive utviklinga i oslomålet. Der sorterer Auer standard–dialekt-konstellasjoner i Europa i fem ulike kategorier, fra et *Type-null-repertoar*, og deretter fra *Type-A* til *Type-D-repertoar*. Disse kategoriene representerer også en kronologisk rekkefølge i tid, noe som altså muliggjør en tolkning av språkutviklinga steg for steg fram til i dag.

Artikkelen begynner rett på et *Type-A-repertoar*, eller *medial diglossi med en endoglossisk standard*, noe som betyr at jeg hopper over den første kategorien, nemlig *Type-null-repertoar: ingen endoglossisk standard eller eksoglossisk diglossi*. Analysen begynner omtrent på 1500-tallet, da språksituasjonen tolkes til å være kommet over i et *Type-A-repertoar*. Mot 1800-tallet og framover mot 1900-tallet mener jeg situasjonen er kommet over i et *Type-B-repertoar: talt diglossi*, men jeg foreslår også en

tostegs utvikling innafør B-repertoaret for å synliggjøre framveksten av den dannede dagligtale. Fra 1900 og fram mot 1980-tallet blir Oslos språklige situasjon tolka inn i et Type-C-repertoar, og i dag mener jeg språksituasjonen i Oslo kan gjenkjennes som et *Type-D-repertoar: dialekt-død*, noe Auer (sst.: 24) og også Røynealand (2009: 20) antyder:

Although most of eastern Norway most adequately can be described as a type C area, we may expect dialect loss in parts of the area, insofar as the focusing of new regional dialects or regiolects happens at the expense of local dialect features.

Artikkelen begynner med en presentasjon og diskusjon av det teoretiske rammeverket, altså typologien i Auer (2005). Etter det følger analysen kategoriene diakront fram til vår tid. Typologien gjør det mulig å se på de lange utviklingslinjene i oslomålet, og målet med artikkelen er å skissere en historisk utvikling som kan bidra til forståelse for dagens språksituasjon i byen. Det betyr at det ikke blir gitt en uttømmende analyse av hvert utviklingstrinn her, og særlig vil de eldste stegene i utviklinga kun bli skissert i denne artikkelen siden vi har begrensa tilgang til dekkende kilder fra denne tida. Artikkelen vil primært fokusere på de lange sosiohistoriske utviklingslinjene i talespråket i Oslo, og dagens språksituasjon i byen vil bli tolka i lys av dem. Artikkelen er lagt opp sånn at etter en liten teoretisk redegjørelse under her til å begynne med, vil hvert utviklingstrinn bli presentert med en liten teoretisk innledning. Til slutt kommer en avrundende diskusjon.

2 Teori

Auer (sst.: 7) skriver at det er en vanlig oppfatning at termene *dialekt* og *standard* ikke kan sammenliknes på tvers av Europa, men at de må tolkes forskjellig i ulike språklige kontekster. Auer mener denne oppfatninga er uriktig, og at det *er* mulig å generalisere og finne systematiske likheter på tvers av Europa, og foreslår altså denne typologien der fem ulike sociolingvistiske talerepertoarer er konstruert rundt *standard–dialekt-problematikken*. Siden termene *standard* og *dialekt* blir brukt med ulike betydninger, er det nødvendig med en presisering av begrepsbruken her. Auers definisjon av *standard* er en varietet som følger en *norm* eller *kodeks* (men standarden er ikke normen i seg selv), og som:

- a) talere av flere varieteter (“vernaculars”¹) orienterer seg mot (selv om ikke alle nødvendigvis behersker den),
- b) ses på som en høyvarietet (H-varietet) og blir brukt i skrift, og
- c) blir brukt til en eller annen form for kodifisering.

Auer peker også på at en standard er mer enn et fellesspråk – som kun ville vært kriterium (a), og det er mer enn et H-språk – som kun er kriterium (b).

I denne artikkelen er oslomålet stilling som en eventuell standardvarietet sentral. Det at i hvert fall deler av oslomålet kan gå inn i Auers standarddefinisjon, er selve forutsetninga for at dette rammeverket kan brukes til å forstå utviklinga i oslomålet diakront. Den delen av oslomålet som historisk er knytta til dansk skriftspråk, vil bli tolka inn i denne definisjonen. Denne varieteteten vil bli referert til som både *standard* og *vestvarieteteten* her, på tross av at koplinga til vestkanten i Oslo ble etablert senere enn startpunktet for analysen.

I Auers terminologi brukes *dialekt*begrepet kun relasjonelt. Det betyr at uten en standard kan det ikke finnes noen dialekt. Dialekttermen refererer også til geografisk variasjon innen et språk, og kan favne både regionale og urbane varieteter med en større geografisk rekkevidde. I denne sammenhengen vil det altså ikke eksistere en *standarddialekt*, kun en *standardvarietet* (sst.: 78).

I denne artikkelen vil den varieteteten av oslomålet som springer ut fra de norske dialektene som fantes på østlandsområdet før standarden kom dit, tolkes som *dialekten*. De dialektene som denne springer ut fra, vil kalles *basedialekter*. Denne varieteteten vil også bli referert til som *østvarieteteten*, selv om også koplinga til Oslos østkant ble en realitet senere enn startpunktet for analysen i denne artikkelen.

Relasjonen mellom varietetene, altså mellom standarden og dialektene, og også skriftspråket, vil stå sentralt her. Det er altså denne relasjonen mellom standarden, med gyldighet på et nasjonalt plan, og dialektene, som var (eller er) lokalt forankra, som danner grunnlaget for denne analysen. Det å gå ut fra en sånn definisjon er ikke helt ukontroversielt i en norsk kontekst, men det at standarden er mer geografisk løst enn dialektene, er ikke nytt i norsk språkhistorie. Dette var blant annet ett av argumentene Knud Knudsen brukte i sitt arbeid for en for-

1. En problematisering av denne termen kommer senere i artikkelen.

norskingslinje av det danske skriftspråket. Han mente skriftspråket skulle endres i tråd med det talemålet som fantes i dagligtalen hos det øvre sosiale sjiktet i samfunnet over hele landet, altså at dette talemålet var *løsrevet* fra geografi (se for eksempel Jahr 1994: 30).

Dagens debatt om standardtalemål i Norge sirkulerer mye rundt hva som i så fall kan sies å være en del av denne standarden og ikke. Mæhlum (2009: 14) foreslår å operere med to norske standarder, én konservativ og én radikal variant, men hun mener det er den konservative standarden knytta til Oslo vest som innehar de fleste av kvalitetene som skal til for å regne den som en overregional standard. Dette er Sandøy (2009: 35-36) uenig i, siden han er kritisk til hvorvidt vestvarieteteten i Oslo kan sies å ha standardfunksjon på nasjonalt plan i Norge. Et av hans argumenter mot en standard i Norge er at det i byer gjerne finnes to talemålsvarieteter som talerne veksler stilistisk mellom, noe som kan tolkes som at det i så fall finnes to varieteter i standarden, altså noe som likner situasjonen i Oslo (se også Papazian 2012 for en lengre diskusjon). Opsahl og Røynealand (2009) argumenterer for at det kan sies å finnes en type *B-standard* i Norge, som fungerer som et normideal i kodevekslingssituasjoner og nivelleringsprosesser, og som har en nasjonal gyldighet, selv om det er tvilsomt om denne eksisterer som en klart avgrensa og kodifisert talemålsnorm (se også Vikør 2009). De viser til at resultater fra talemålsundersøkelser rundt om i landet peker i den retning (Opsahl og Røynealand 2009: 98, se også Hernes 2006, Hårstad 2004, 2010, Røynealand 2005 og Solheim 2007). Jahr og Mæhlum (2009: 56) skriver at de fleste fagpersoner vil være enige i at Norge i dag ikke har et standardtalemål definert som en fast lingvistisk varietet med full samfunnsmessig og sosial aksept, slik vi finner andre steder i Europa, for eksempel i Polen og Ungarn. Derimot mener de at språkbrukerne i Norge har en forestilling om en overordna norm som hovedsakelig svarer til skriftlig bokmål med østnorsk uttale, som talerne orienterer seg etter, og som er en viktig faktor i talemålsutviklinga i dagens Norge (min utheving). I denne sammenhengen er det nettopp det relasjonelle mellom denne talemålsstandarden og talemålsutviklinga i Norge som er poenget. Kodifisering av nasjonalspråk har gjerne vært sentralt i nasjonsbyggingsprosessene i Europa, så utviklinga av standardvarieteter er nært knytta til disse prosessene. På den måten reflekterer historien til standardvarieteteten i et land – og dens status i dag – vanligvis landets nasjonsbyggingsprosess (Auer 2005: 8, se også Papazian og Helleland 2005: 28).

Ifølge Mæhlum og Røynealand (2011: 72) har talemålet i byene blitt “liggende og vake i et forskningsmessig ingenmannsland mellom skriftspråket, som ikke var norsk, og det som blei ansett som de ‘fullkomne’ dialektene – som en først og fremst fant i norske fjell og daler”. Dette speiler i høyeste grad nasjonsbyggingsprosessen i Norge, der talemålsvariasjonen i rurale strøk har spilt en sentral rolle.

Oppsummert vil altså standard–dialekt-relasjonen slik den er brukt i Auer (2005), ligge til grunn for analysen i denne artikkelen. Analysen begynner som nevnt rett på et Type-A-repertoar, den hopper over *Type-0-repertoar: Eksoglossisk standard*, som er et repertoire der standardvarieteteten ikke er genetisk beslekta med talespråket. Et kirkespråk på latin i Norge kunne fungert som eksempel på dette (se for eksempel Indrebø 1951: 312), men det faller utafør tematikken i denne artikkelen, som altså er talemålsutviklinga i Oslo. Siden riksmål, eller bokmål etter 1929, spiller en sentral rolle i denne utviklinga, vil skriftspråk også bli diskutert, men hovedfokuset vil likevel være på talespråket.

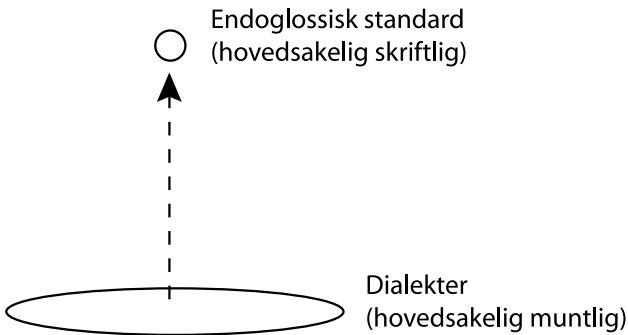
Til slutt er det greit å presisere at målet med denne analysen er å se oslomålets utvikling i lys av Auers typologi. Språksituasjonen i Oslo er kompleks, mangesidig og til tider uoversiktlig, samtidig som den har implikasjoner for landet som helhet ved at Oslo-målet kan representere et standardtalemål. Jeg mener det er hensiktsmessig å tolke situasjonen inn i et såpass avgrensa rammeverk som typologien til Auer representerer, fordi det bidrar til å gjøre situasjonen mer oversiktlig. Det vil likevel innimellom føre til at terrenget blir pressa inn i et kart som allerede foreligger. Det medfører at det til tider er problematisk å avgrense utviklinga spesifikt i tid, noe som særlig gjelder for den eldste perioden som blir diskutert, siden kildematerialet fra denne tida er tynt. Det er heller ikke hensikten å tidfeste utviklinga absolutt. Årstallene som brukes i analysen er kun ment å være omtrentlige. Det som derimot er min hensikt, er å foreslå en diakron analyse for oslomålet som kan bidra til økt forståelse for dagens talemålsituasjon i byen, og som setter talemålsutviklinga i Norge inn i en europeisk sammenheng.

3 Osломålet fra ca. år 1500 til 2000

3.1 Type-A-repertoar: *Medial diglossi med en endoglossisk standard*

3.1.1 Teori

Den første typen standard–dialekt-konstellasjon som utviklinga i Oslo vil bli tolka inn i her, følger gjerne etter et Type-0-repertoar i tid, og er et *Type-A-repertoar: Medial diglossi med en endoglossisk standard*. Auer framstiller et Type-A-repertoar på denne måten:

Figur 1: Type-A-repertoar, etter Auer (2005: 12).

I dette repertoaret er altså standarden endoglossisk, det vil si strukturelt forbundet med dialektene. Grunnen til at dette kalles *medial* diglossi, er at standardvarietetene kun ble brukt i skrift til å begynne med – altså et annet medium enn talespråk (Auer 2005: 14). Den brukes altså primært i skrift; dialektene er i denne sammenhengen det muntlige språket (Auer 2005: 12). For å beskrive et Type-A-repertoar viser Auer til Ferguson (1959), som lister opp følgende kriterier:

- a) De to varietetene (standarden og dialekt(ene)) blir oppfatta som klart atskilte av talerne (av dialektene).
- b) Varietetene (dialektene og standarden) er nært genetisk beslekta.
- c) Standarden representerer en H-varietet, og blir brukt i skrift, og i den grad den blir brukt i tale, er det i formelle situasjoner. Det inngår også i dette kriteriet at dialektene er lav-varieteteter (L-varieteteter) som vanligvis ikke blir brukt i skrift.

- d) H-varietetet er ikke det primære språket som brukes i sosiale sammenhenger, og det er gjerne heller ikke førstespråket til brukerne.

3.1.2 Oslo ca. 1500–1800

Denne analysen starter omtrent på 1500-tallet, da dansk var det eneste skriftspråket i Norge, en periode det som nevnt er vanskelig å avgrense nøyaktig på grunn av tynt kildemateriale. Kortversjonen av dette utviklingstrinnet er at selv om norsk språk ble brukt noe i skrift i den mellomnorske perioden, hadde dansk skriftspråk erstatta norsk nesten fullstendig rundt 1525. I talespråket ble (de norske) dialektene brukt, men etter hvert vokste det også fram en talemålsvarietet i byene basert på dansk skriftspråk (Vikør 2001: 54). Jeg hevder altså her at denne perioden må tolkes inn i et Type-A-repertoar og ikke et Type-0-repertoar, noe jeg anser som er en viktig forutsetning for dagens talemålssituasjon i Oslo.

Året 1525 kan derfor danne et slags startpunkt for perioden, og Indrebø (1951: 316) skriver at sent på 1500-tallet var dansk talemålet til embedsmennene og de høyere lagene av byfolk i Norge. Merk her at Indrebø skriver om talemål. Ifølge typologien skal standard i et Type-A-repertoar være skriftlig. Indrebø viser også til Iversen (1921) som mener dette ikke er en realitet før en gang etter 1630, og de usikre tidsangivelsene mener Indrebø kommer av en uenighet om hva slags type overklasse det er snakk om. Han skriver at det er sentralt å skille mellom den utenlandskfødte og den innfødte overklassen. Det var et stort tilslag av danske embedsmenn til Norge på 1400-tallet, noe som betyr at allerede før 1500-tallet har det eksistert en dansktalende overklasse. På 1500-tallet, og særlig etter unionsinngåelsen med Danmark i 1536, økte strømmen av innflyttere fra Danmark ytterligere, og denne strømmen var stor lenge etter 1600. Haraldsrud (2012: 47) skriver at man med stor sannsynlighet kan slutte at det dannede talemålet i Norge i 1536–1660, var dansk. Den gamle norske adelen hadde fram til 1536 bestått nesten utelukkende av nordmenn, men da Norge offisielt ble underlagt Danmark, ble det en nedgang i den norske embetsstanden. Fra 1536 til 1660 kom det et stadig økende tilslag av danske adelsmenn til Norge. Prester var stort sett danske, og latinskolene fikk mange danske lærere. Disse innflytterne snakka ifølge Haraldsrud et danna dansk talemål. Et Type-A-repertoar består som nevnt av en medial diglossi. Dersom dansk også kan kalles en talt standard på denne tida, kan det tenkes situasjonen

bør tolkes som et Type-0-repertoar med en eksoglossisk standard, siden vi må kunne regne med en viss avstand mellom dansk og norsk talt språk på denne tida – både språklig og fysisk. Ifølge Auer (2005: 10) kan i så fall påvirkning mellom dialektene og standarden tolkes som et språkkontaktfenomen og ikke som dialektnivellering.

Det er likevel sider ved denne utviklinga som kan tolkes i en annen retning. Indrebø (1951: 318) skriver:

Ein ovleg stor lut av borgarstandet (der imillom dei aller fleste rikmenn) var fødte utlendingar (...) I siste luten av 1500-talet var mesta heile det høgre embættssandtet i Noreg (÷ logmennene) dansktalande, like eins ein stor lut av det lægre embættssandtet og ein stor lut av yverklassa i byane. (Utheving som i originalen.)

Dette gjelder primært *innflyttere* i Norge, og vidare skriver han:

Endå fleire tala dansk i 1650. Innfødde embættsmenn og storfolk – dei som fanst – tala visst norsk i hovudsak endå på denne tidi. (sst.)

Det ser altså ut til at norsk fremdeles er språket til den *norske* overklassen på denne tida. Dessuten skriver Haraldsrud (2012: 47) at etter eneveldet ble innført ved et kupp i 1660, ble Norge mer likestilt med Danmark. Den norske adelen fikk flere nøkkelstillinger, og den danske dominansen avtok (se også referanse til Rian 2003). Likevel mener Haraldsrud (2012: 49) at dansk talemål hadde, i hvert fall fram til starten av 1800-tallet, en sentral posisjon hos Kristiania-sosieteten og at enkelte nordmenn forsøkte å konvergere mot den danske uttalen, men at dette var individuelle forsøk på konvergens. Disse forsøkene mener han ikke kan sies å utgjøre en egen varietet før mot slutten av 1700-tallet, men at “En varietet som derimot tidligere blei avgrensa og anerkjent som en egen varietet, var høgtidstalen.” Dette var en skriftspråksnær varietet som blei brukt særlig i formelle kontekster i Norge fra starten av 1700-tallet. Norsk dialekt eller dansk ble brukt ellers. Videre skriver han at høgtidstalen oppsto som en skriftkonvergens mellom det danske skriftspråket og både norsk og dansk talespråk rundt 1700, og at dette var før det eksisterte en danna dagligtale i Norge. Haraldsrud betegner dette som en diglossisk situasjon (sst.: 54). Det ser altså ut som vi har en situasjon der skriftspråket var dansk, og den danskfødte overklassen snakka dansk, mens den norske overklassen snakka norsk, med individuelle konvergeringstendenser mot

dansk. Dersom dansk talemål er standardspråket i denne situasjonen, mener jeg den må tolkes som et Type-O-repertoar, altså der påvirkninga mellom dansk og norsk må sies å være et språkkontaktfenomen. Mer plausibelt mener jeg det er å tolke dette som at det er dansk skriftspråk i Norge som primært har standardstatus på denne tida, blant annet på bakgrunn av at skriftspråket status var høy også da, og at dansk skriftspråk i norsk munn ofte ble tolka som mer korrekt siden det lå tettere opptil skriftbildet enn dansk gjorde, selv om vitnemålene om dette kan tidfestes litt senere i tida for dette repertoaret. Jeg velger altså å tolke det dithen at det er det danske skriftspråket som har standardstatus i denne perioden, og at dette derfor må tolkes som et Type-A-repertoar. Seip (1933: 8) skriver:

Når den [dansken] kunde gli inn, var det fordi den ikke var noe helt fremmed språk. Dansken stod norsken nær; de to målene hadde i alt vesentlig samme ordforråd. Våre forfedre kunde beholde en mengde av sine egne ord også når de skrev dansk.

Den lingvistiske likheten mellom dansk og norsk er altså et viktig kriterium for at dansken kunne "gli inn" i norsk. På bakgrunn av dette kan det være litt vanskelig å si om kriterium (a) for å beskrive et Type-A-repertoar hos Auer er oppfylt, nemlig at dansk og norsk skal oppfattes som klart atskilte av dialekttalene. Særlig siden Indrebø (1951: 327) skriver at på 1700-tallet var kunnskapen om at norsk var et eget mål med en annen historisk rot enn dansk, borte, men dette vil jeg diskutere nærmere sammen med kriterium (b) som følger nå.

Kriterium (b) er at dialektene og standarden skulle være nært genetisk beslekta, og siden både dansk og norsk tilhører den nordgermanske språkgreina (Torp 1998: 13), anser jeg dette kriteriet som oppfylt. Selv om avstanden mellom dansk og norsk talespråk i Norge tilsynelatende er stor på dette tidspunktet, mener jeg den tette genetiske forbindelsen mellom norsk og dansk, og det at dansk skriftspråk ligger så tett opptil norsk, er en viktig forutsetning for at dansk har fått så stor innflytelse på norsk, gjennom det som blir beskrevet som en konvergeringsprosess, som jeg snart kommer tilbake til.

Ifølge kriterium (c) skulle standarden representere en H-varietet og bli brukt i skrift, og i den grad den ble brukt i tale, var det i formelle situasjoner. Det inngår også i dette kriteriet at dialektene var L-varieteter

Her er dansk skriftspråk plassert et stykke over dialektene, noe som illustrerer at avstanden mellom den skriftlige standarden og talespråket var stor, også strukturelt, men særlig med tanke på prestisje. Det siste vil bli diskutert nærmere i 3.2. Forskjellen mellom standard og dialekter er altså hovedsakelig medial.

3.2 *Type-B-repertoar: Talt diglossi*

3.2.1 Teori

I et *Type-B-repertoar* har standardvarietetten begynt å komme inn i det spontane talespråket. Det skjer altså en gradvis overgang fra en skriftlig standard til at den begynner å bli en del av talespråket, en gradvis overgang som gjør det problematisk både å tidfeste overgangen, og å avgrense empirisk akkurat når det ene eller andre repertoaret finner sted. På et tidlig stadium i denne utviklinga overlapper standarden og dialektene i liten grad, bruken er situasjonelt betinga, selv om det altså ikke lenger er et fullstendig *medialt* skille mellom dem ved at den ene varietetten kun brukes i skrift og den andre kun i tale (Auer 2005: 16).

For at standarden skal kunne brukes i talespråket, må den gjennom en “fundamental transformation”, en transformasjon Auer mener skjedde i Skandinavia på begynnelsen av 1800-tallet: “the previous ‘oratorical style’ closely modelled on writing, and the informal conversational style of the educated upper middle classes merged to form a spoken standard variety.” (sst.:17) Her henviser Auer også til Sandøy (2005), og skriver at den danske skriftlige standarden ble fornorska “in the process of being used for spontaneous speech, first by a Norwegian phonetic/ phonological substrate, later by active and conscious Norwegianisation of the whole language, modeled on the Oslo dialect, to form one of the two modern standard varieties, i.e. what is known today as Bokmål” (Auer 2005: 17, se også Widmark 2005 og Jahr 1994).

Den talte standarden ble vanligvis brukt og spredt av den sosiale og kulturelle eliten. Fram til begynnelsen av 1900-tallet var standarden sjelden brukt i hverdagslig tale i majoritetsbefolkninga, siden den var et tegn på sosial og kulturell distinksjon, og tilgang til den var avhengig av sosial klasse og utdanningsnivå. Lavere sosiale sjikt fortsatte å bruke dialektene, særlig i mer rurale strøk, samtidig som innflyttere fra rurale strøk til byene kunne tilegne seg en slags lært varietet av standarden (Auer 2005: 17).

Ifølge Auer (sst.: 20) svekkes skillet mellom standard og dialekt i denne situasjonen, men det vil likevel være mulig å holde dem strukturelt og holdningsmessig atskilt, og begge varietetene kan lett gjenkjennes og skilles fra hverandre, både av talerne selv og av lingvister. De har ulike prestisjeforhold – en formell varietet som brukes i offisielle sammenhenger og i skrift, og en varietet som har en mer regional tilknytning.

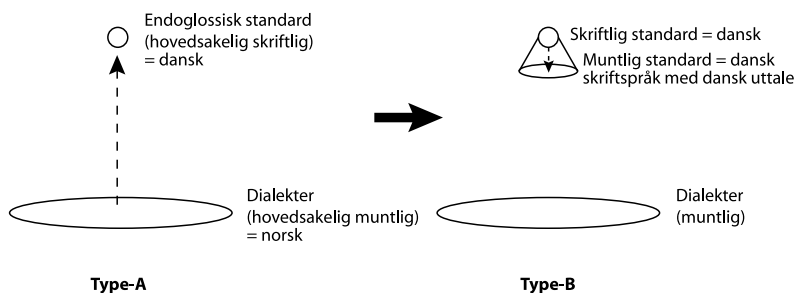
3.2.2 Oslo fram mot 1900-tallet

Overgangen fra Type-A- til Type-B-repertoaret skjedde gradvis og i flere omganger, først ved at dansk gikk fra kun å være skriftspråk til å komme inn i talespråket som allerede omtalt, deretter ved at dansk skriftspråk ble fornorska.

Amund B. Larsen skildrer språksituasjonen i Oslo (Kristiania²) fra byen ble grunnlagt i 1624, og fram mot hans egen samtid. Han skriver at talespråket i Oslo, og også i “vore øvrige byer”, på den ene siden hadde sin opprinnelse i omegnens norske dialekter, og på den andre siden i det skrevne danske språk “[...] mere end nu med efterligning, så godt man forstod, av den danske uttale” (Larsen 1907: 10). Larsen skriver videre den danske uttalen ikke var “efterstræbt” i Norge av andre enn dem som hadde hatt god mulighet til å sette seg inn i den. Han skriver også at kun et lite sjikt av befolkninga en periode hadde adgang til og brukte dansk uttale, noe som selvsagt må ha hatt en betydning for hvor prestisjefylt dansk var. Hvis man aldri hørte dansk, hadde man ikke nødvendigvis noen oppfatning av dens sosiolingvistiske status. Denne situasjonen, med at også dansk talemål så smått kommer inn i talen til norske medlemmer av de høyere klassene, kan tolkes som den tidligere nevnte (norske) høgtidstalen, og den illustreres her med Auers framstilling av overgangen fra et Type-A- til et Type-B-repertoar (her tilpassa norske forhold)(fig.3).

Som figuren indikerer, fikk ikke dansk uttale fotfeste i de brede lag av befolkninga i Norge, noe høgtidstalen heller ikke fikk. Det er ingen direkte kontakt mellom dialektene og det danske skriftspråket. Som nevnt, mente Auer at i et tidlig stadium av Type-B-repertoaret overlapper standard og dialektene i liten grad, men at det ikke lenger er et *medialt* skille mellom dem. “Muntlig standard = dansk skriftspråk med norsk uttale” i figur 3 kan derfor illustrere en dansk standard før den dannede dagligtale kommer på banen.

2. Byen skifta navn til Oslo i 1924 (Wetås 2000).

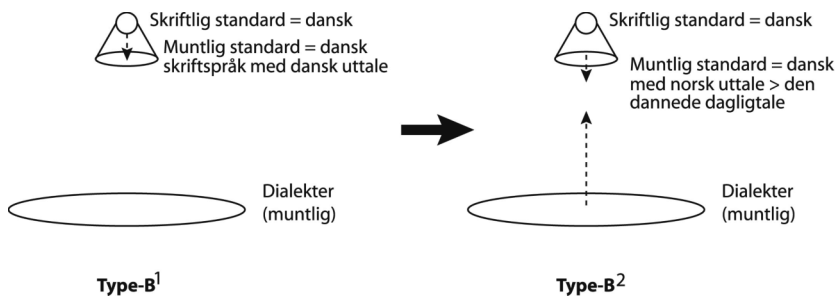
Figur 3: Overgang fra Type-A- til Type-B-repertoar, Oslo fra ca. 1600-tallet og fram mot 1900-tallet, etter Auer (2005: 16).

Denne situasjonen endrer seg gradvis. I tida 1650–1814 ble talemålet til *innfødte* embedsmenn og storfolk også mer og mer dansk, ifølge Indrebø (1951: 318), og det innebærer en situasjon med to motsatte talemålstrømninger i overklassen på den tida: På den ene siden tok barna til innflytterne i bruk norske målmerker fra miljøet rundt seg. På den andre sida fordansa de innfødte talen sin. Resultatet var at talemålet deres smelta sammen. “Det var ein ujamn og brokut prosess, og utkoma vart eit blandingsmål.” (sst.) Likevel var det sterkeste strømdraget dansk, og innflyttere fortsatte å snakke dansk. I tillegg til at få personer hadde tilgang til kunnskapen om hvordan dansk uttale faktisk var, herska det en oppfatning – også i Danmark – om at det skriftlige språket var det riktige. J.N. Wilse, danskfødt prest og bokmann, skriver i 1779: “Det Sprog de Fornemmere i Christiania tale, er baade det netteste i Udtale og nærmer seg mest til Hoved-Sproget som bruges i Skrift.” (Indrebø 1951: 319) Det norske lydsystemet lå ofte tettere opptil skriftspråket enn det dansk gjorde, noe som bidro til at det danske talespråket ikke spredte seg mer enn det gjorde i Norge (Larsen 1907: 11–13).

Indrebø hevder at dansk dagligtale blant nordmenn aldri ble dialektfri, og “provincialismer” blanda seg i: “I Kristiania heldt gjerne sume vikske målmerke seg[.]” (sst.) I 1814 mener Indrebø at embedsmennene og det velholdne borgerskapet var dansktalende med norsk tonefall. De var få i antall, men hadde stor makt (Indrebø 1951: 369). Ifølge han skiller Johannes Ernst Stang, som disputerte i København i 1733, mellom “familiært talemål”, dvs. dagligtalen til de høyere klassene, og “folkelig

målføre”, dvs. norsk. Han opplyser om at dette første talemålet har tre kjønn, noe som betyr at den norsk-danske dagligtalen i østlandsbyene allerede på denne tida har hatt noen sentrale norske bøyingsmerker (sst.: 321). Haraldsrud (2012: 54) skriver at den dannede dagligtalen kan ha oppstått som en blanding mellom skriftspråket, høgtidstalen, dansk talemål og Kristiania-dialekten på slutten av 1700-tallet, og etter hvert som den dannede dagligtalen blir mer og mer anerkjent, mister høgtidstalen fotfeste mot slutten av 1800-tallet.

Larsen (1907: 13) skriver at i hans samtid går den ene utviklingslinja i oslomålet fra dansken i norske familier, som er representert “i det væsentlige af nutidens dagligtale i Kristianias dannede kredse”. På begynnelsen av 1900-tallet ser det altså ut til at den norsk-danske utviklingslinja i oslomålet hadde nådd dagligtalen til en større del av høyere samfunnslag i Oslo. Jeg tolker altså Larsen dit hen at det ikke lenger dreier seg om en dansk uttale, men om *den dannede dagligtale* (se også Jahr 1994: 33, Larsen 1907: 25). Også Auer skriver om dette, og den “fundamentale transformasjonen” av skriftspråket som Auer mente måtte til for at den skriftlige standarden skulle kunne tas opp i talespråket, besto i Norge altså av “spelling pronunciation: phonetically North Scandinavian, but on all other levels Danish” (Vikør 2001: 54). Det siste, altså “on all other levels Danish”, er noe usikkert etter det Indrebø og Johannes Ernest Stang skriver. Uansett er ikke denne fundamentale transformasjonen synlig i Auers framstilling av Type-B-repertoaret. Framveksten av den dannede dagligtale kommer ikke fram der, og jeg har derfor lagt til en overgang fra et Type-B¹-repertoar til et Type-B²-repertoar i figuren under:

Figur 4: Overgang fra Type-B¹- til Type-B²-repertoar, etter Auer (2005: 16).

I figuren representerer pila i Type-B²-repertoaret framveksten av den dannede dagligtale, og samtidig at det dermed oppstår en kontaktflate mellom den danske standarden og de norske dialektene. Sån sett viser denne figuren den fundamentale transformasjonen til Auer tydeligere enn den opprinnelige figuren. Type-B¹ viser således situasjonen der dansk talespråk *kan* ha fungert som en talt standard, mens B² viser tydeligere at standarden er dansk skriftspråk med norsk uttale.

Den andre utviklingslinja i oslomålet regnes, sammen med dialektene langs kysten av Oslofjorden, til den sørligste gruppa av østlandske mål (Wiggen 1990: 180), eller som en midtøstlandsk gruppe av flatbygdmål, som Hanssen (2010: 144) skriver. Larsen (1907: 15) mener dens grunnlag synes: “at være opståt i Oslo under den nærmeste forbindelse med nabo-bygden, vel mere med Østre end med Vestre Aker”. Larsen skriver også at “så at sige enhver” som bruker denne sistnevnte dialekten “taler, eller kan ialfald tale med folk i høiere sosial stilling i et temmelig forskjellig målføre” (sst.: 19). Dette må tolkes som at dannet dagligtale eller den gryende vestvarieteteten i Oslo har begynt å bli en del av det språklige repertoaret til brukerne av dialekten. Som eksempel nevner Larsen trekk som monoftonger, “tynn l” og partisippsuffikset *-et* (som i *funnet/kastet*) (sst.: 13–14, se også Wiggen 1980: 38). Dette er analogt med påstanden til Auer (2005: 17) om at folk som flytta inn til byene fra mer rurale strøk, beherska i hvert fall én varietet av standarden. I tillegg skriver han at også høyere samfunnslag, i tillegg til å snakke standarden, kunne snakke dialekten(e) “in adequate contexts”. Larsen (1907: 14) skriver at det stedege språk, ved flertallets makt også virka tilbake på den utenfra innkomne språkform, og han beskriver et mellomspråk mellom talen til de dannede og dialekten, som også inneholdt et kodevekslingssystem, der diftonger (som i *veit*), tjukk l ([ʀ]), og partisippsuffiksene *-i* (som i *finni*) og *-a* (som i *kasta*) ble brukt oppover i systemet (se også Wiggen 1980: 38). Oppsummert ser det altså ut til at dialektbrukerne hadde tilgang til i hvert fall deler av standarden, mens standardtalerne også hadde tilgang til dialekten. “De enkelte individer tar vistnok av denne [blandede sproglige påvirkning] ut til sin egen daglige anvendelse de bestanddele som deres livsforhold lægger dem nærmest” (Larsen 1907: 14). I så fall vil det si at osloborgere i løpet av dette repertoaret ser ut til å ha fått et register som inkluderte begge disse utviklingslinjene – eller varietetene – av oslomålet, noe som kan tolkes som at skillet mellom standard og dialekt allerede her viste tegn til å bli svekka. I så fall betyr det at på det tids-

punktet hvor den dannede dagligtale hadde fått gjennomslag på bekostning av dansk skriftspråk med dansk uttale, så er språksituasjonen allerede på vei over i den neste av kategoriene til Auer, altså et Type-C-repertoar, som vil bli diskutert om litt. Larsen (sst.: 14) skriver videre at de to utviklingslinjene i oslomålet konvergerer. Vi vet at det danske skriftspråket har hatt en betydelig innvirkning på oslomålet, men Larsens påstand om konvergens, krever at det foreligger en viss gjensidig påvirkning mellom standard og dialekt, noe Larsen skriver at det var.

Denne utviklinga er analog med et annet velkjent tema i språkvitenskapen Auer nevner i denne sammenhengen, nemlig at når en skriftlig standard er etablert, blir den raskt mer konservativ enn den talte standarden, fordi innovasjoner gjerne kommer nedenfra (Auer 2005: 18). Det danske skriftspråket kan i denne sammenhengen derfor fungere som et idealisert ytterpunkt i et taleregister fordi denne utenfra innkomne språkform nærmer seg dialekten gjennom innovasjoner nedenfra.

Dette gir en situasjon i Oslo med et standardskriftspråk som er dansk, og to ulike talemålsvarieteter med ulik sosial prestisje. Dette sosiale skillet er ikke helt nytt. Indrebø (1951: 319) skriver at det fins vitnemål allerede fra 1600-tallet “um at kjensla av det sosiale talemålsskiljet [mellom dansk og norsk i talespråket] var livande”.

Oppsummert kan disse to varietetene gjenkjennes og skilles fra hverandre, både av talerne selv og av lingvister, og de har ulik prestisje – én formell varietet som brukes i offisielle sammenhenger og i skrift, altså den dannede dagligtale, og én varietet som språklig er norsk, og som i denne sammenhengen representerer dialektene. Denne situasjonen kan beskrives som *diglossisk med bidialektisme*, og utvikler seg altså gjerne til å bli en *Type-C-repertoar* (Auer 2005: 19–20).

3.3 *Type-C-repertoar: Diglossia*

3.3.1 Teori

I et Type-C-repertoar befinner det seg “nondiscrete structures” mellom standarden og dialekten(e) (sst.: 22). Det betyr at standard og dialekt nå er to (ytter)punkter i et *kontinuum*. Jeg tolker termen “nondiscrete structures” som et forsøk på å tydeliggjøre at det som ligger mellom standard og dialekt, ikke lar seg skilles klart ut som egne varieteter. De kan ikke tydelig avgrenses fra verken dialekten(e) eller standarden, men kalles gjerne *regiolekter*. I en diglossisk situasjon skjer det gjerne en god

del nivellering mellom dialektene, noe som ifølge Auer samtidig impliserer *advergens* mot standarden. Talerne kodeveksler gjerne mellom standarden og dialekten(e), noe som kan ses som en steg-for-steg-dialektalisering og -standardisering, det vil si at de kan endre måten de snakker på, og at det er vanskelig å fastslå akkurat når et eventuelt skifte mellom dialekten(e) og standarden skjer. Dette kan også beskrives som det Mæhlum (1992: 314) kaller *kodeglidning* etter Gibbons (1987: 103), som definerer kodeglidning, eller “codeswaying”, som: “variation in the composition of code mixtures according to one or more sociolinguistic factors”. Disse vekslingene dikteres gjerne av indeksikaliteten til de ulike variantene “in subtle situational changes” (Auer 2005: 23, se også Silverstein 2003). Mellomvariantene, eller veksling mellom ulike varianter, vil dermed fylle en sosiolingvistisk funksjon ved at de gjør taleren i stand til å tilpasse seg den sosiale konteksten.

For utviklinga av disse mellomvariantene eller “strukturene” som preger Type-C-repertoaret, spilte de store byene en sentral rolle (Auer 2005: 24). Gjennom industrialiseringa rundt århundreskiftet flytta store mengder mennesker fra rurale til urbane strøk, noe som førte til en nivellering av dialektene, men også til en retolkning av dialektal variasjon, som i stedet ble ansett som sosial variasjon. Dette fører til utvikling av nye såkalte urbane *substandarder*, som i neste steg kan påvirke områdene rundt byene igjen, noe som innebærer en regiolektformasjonsprosess. Denne prosessen skjer gjerne ved *advergens* fra (base)dialektene mot (sub)standarden (sst.: 25). *Substandard* tolkes her som at når base-dialektene advergerer oppover i hierarkiet, representerer substandardnivåer som ligger lavere enn standard, men likevel høyere enn (base)dialektene. Det utvikler seg altså et nivå mellom basedialektene og standarden som ligger mellom toppen og bunnen av prestisjehierarkiet. Dette mellomnivået har en klar urban tilknytning, i motsetning til en mer rural identitet som dialektene kan sies å ha.

Utviklinga av Type-C-repertoarer er et relativt ungt fenomen i Europa. Det tidfestes fra slutten av 1800-tallet til begynnelsen av 1900-tallet av Auer, som skriver at det er noe uklart hvordan overgangen fra et Type-B- til et Type-C- repertoar foregår. Hypotesen er at det som har utvikla seg til den talte standarden i et Type-B-repertoar, er blitt normidealet i nivelleringsprosessen, noe som fyller gapet mellom dialekten(e) og standarden ved at talerne nettopp kan benytte disse mellomliggende strukturene.

Auer mener at de områdene i Norge der *bokmål* er standardvarietetten er et eksempel på et diaglossisk repertoar i Europa i dag (Auer 2005: 24). Som nevnt innledningsvis, mener jeg at språksituasjonen i dagens Oslo må sies å ha flytta seg ett steg lenger i typologien. Jeg vil argumentere for at språksituasjonen i Oslo på 1970-tallet, da den store Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS) ble gjennomført, passer bedre inn i et Type-C-repertoar enn dagens situasjon kan sies å gjøre. Dette vil jeg vise ved å ta opp tråden der jeg slapp den, rundt Amund B. Larsens tid på begynnelsen av 1900-tallet, for å se nærmere på hva som har skjedd mellom dette tidspunktet og TAUS på 1970-tallet.

3.3.2 Oslo ca. 1900-1980

Overgangen mellom et Type-B- og et Type-C-repertoar skjer selvsagt også gradvis. Auers beskrivelse av “nondiscrete structures” er gjenkjennelig fra hvordan situasjonen ble beskrevet allerede under avsnittet om B²-repertoaret, der interferensen fra dialektene i den dannede dagligtale, og omvendt, gjorde det vanskelig å avgrense de ulike språkstrukturene, altså dialekten(e) og standarden. På denne tida skjedde det store endringer i byen. Den var i stor vekst, noe som kan bidra til at talemålssituasjonen virker uoversiktlig. Det var omfattende innflytting til byen, og knapt 44 prosent av de som var til stede under folketellinga i desember 1900, var innfødte ifølge Kjeldstadli (2000 [1994]: 97). På denne tida begynner det vi kjenner som øst- og vestkanten i Oslo å bli etablert, også språklig (Myhre 1990: 362, Hanssen 1979: 59). Følgende sitat fra et innlegg i Aftenposten skrevet av Lona Gulowsen Gyldenkrone i 1901 kan illustrere forholdene på den tida:

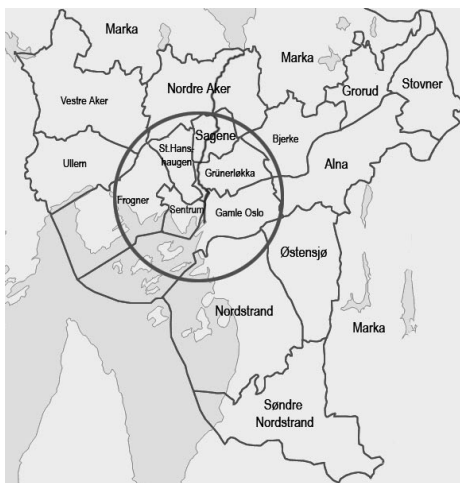
Hovedstaden var oversvømt av provinsen, grepet av brautende, udannede oppkomlinger. Og så fælt “Sproget” var blitt. Over alt taltes “denne samme flade Tone, uden Nuancer, den minder om en usmurt Barnevogns irriterende Piben og Hvinen, slafsede Vokaler og Konsonanter, enten tykke ‘Vika’ L eller R for L”. (Kjeldstadli 2000 [1994]: 11–12.)

Mellom 1900 og 1946 kom 14–15 prosent av innbyggerne i Oslo fra andre byer, og 30–33 prosent fra landsbygda (sst.: 97), og den sosiale avstanden mellom Gulowsen Gyldenkrone og massene synes stor. Men selv om tida preges av store endringer, skriver Amund B. Larsen:

Trods denne store og blandede tilstrømning har Kristiania dog nu et vulgær-sprog der [...] er tilstrækkelig utskilt til at kjendes fra alle andre byers og bygders mål[.] (Larsen 1907: 16)

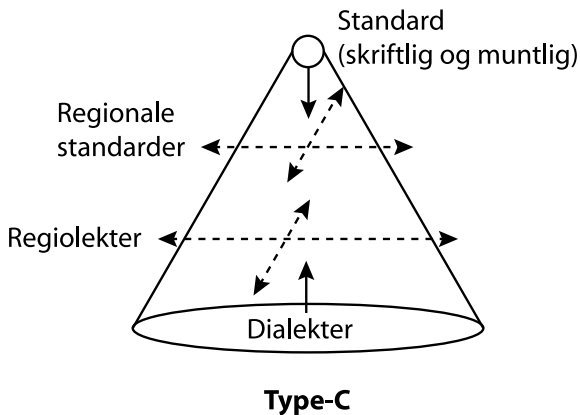
I Type-B-repertoaret var det vanskelig å definere akkurat hva *dialektene* var, om det dreide seg om én varietet eller en blanding av omegnens dialekter. Ut fra det Larsen skriver her, ser det ut til at Oslo har fått en stedegen dialekt. Denne dialekten kan tolkes som en egen varietet som ikke er identisk med dialektene i omlandet, og som heller ikke er standarden, men heller kan klassifiseres som det Auer (2005: 25) kaller en *substandard*.

Byen fortsetter å bli prega av strukturelle endringer i åra framover. Fram til 1948 var ikke Aker en del av Oslo kommune. Kartet under viser hvilke deler av Oslo som var med i bykommunen før og etter sammen-slåinga med Aker i 1948 (områdene innafor sirkelen på kartet viser omtrentlig hva som var Oslo før 1948):

Bilde 1: Kart over Oslo. Sirkelen viser omtrent hva som var med i Oslo før Oslo og Aker ble slått sammen i 1948, og er basert på en kartskisse over Oslo fra 1934 presentert i Kjeldstadli (2000 [1994]: 17), som påpeker at bydelene ikke hadde klare grenser på denne tida. (Stripa som går nordfra gjennom Nordre Aker, Sagene, Grünerløkka og sentrum, er Akerselva.) (Kartgrunnlag: www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_ostlandsendingen/2812734.html (30. oktober 2012)).

Befolkningsøkninga i byen fortsatte fram til slutten av 1960-åra. Økningen gjaldt imidlertid ikke områdene som hadde ligget innafor bygrensa før 1948. Disse områdene var prega av fraflytting. Men veksten i ytre by og Akershus var sterk. Nærområdet, eller kommunene nærmest byen, vokste raskere enn byen selv. Alle kommunene i nærområdet, med unntak av Skedsmo og Nesodden, fikk folketallet fordobla mellom 1950 og begynnelsen av 1970-åra (Benum 2000 [1994]: 54–55). Konsekvensen av dette var at områdene for den nye substandarden, som nå assosieres med østkanten (Wiggen 1990: 179), ble totalt forandra og prega av utflytting – nettopp til omlandet. Siden befolkninga flytta fra det som var det geografiske området for Type-B-repertoaret i Oslo, og ut i regionen igjen, innebar det en relokering av det språklige landskapet i byen også (se også Hanssen 1979: 58). Brukerne av substandarden relokteres til omlandet, noe som fører til en nivellering av basedialektene i regionen også (se Wiggen 1990: 179), eller det som Auer altså karakteriserer som en regiolektformasjonsprosess der dialektene advergerer mot substandard (Auer 2005: 25). Dette framstilles på denne måten:

Figur 5: Type-C-repertoar, etter Auer (sst.: 22).

Her ser vi en situasjon der standarden på toppen og dialektene nederst i trekanten utgjør et kontinuum. Dialektene representerer omlandet, mens regiolekten er den ekspanderende østvarieteteten eller substandarden som dialektene i omlandet advergerer mot. Videre strekker denne regiolekten seg mot varieteteter lenger opp i hierarkiet. Disse varietetetene er både den mer prestisjefylte vestvarieteteten, men også skriftspråket (eller

skriftspråkene, hvis vi regner med både bokmål og riksmål) som ligger høyt i prestisjehierarkiet. At pilene midt i trekanten peker både opp og ned, viser at det også skjer påvirkning nedover i hierarkiet, jf. at også høyere samfunnslag påvirkes nedenfra, i tillegg til at språkbrukerne kan bevege seg opp og ned i hierarkiet når de snakker (altså *diaglossi*). Den gjennomgående trenden er likevel advergens oppover i hierarkiet. I neste avsnitt skal vi se at denne modellen passer godt til å illustrere talemåls-situasjonen i Oslo på TAUS-tida.

3.3.3 Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS)

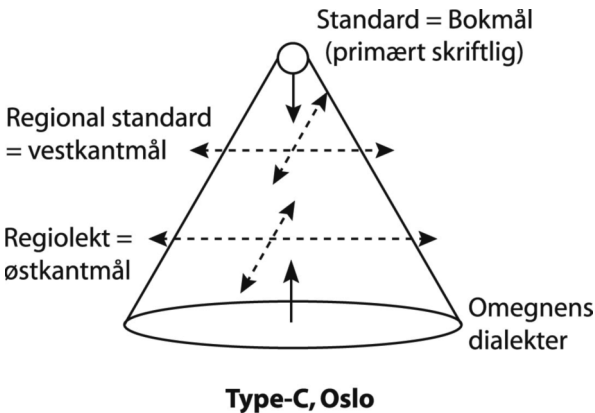
TAUS ble gjennomført på begynnelsen av 1970-tallet og består av opptak av rundt 60 informanter fra Kampen/Vålerenga og Uranienborg/Frogner (Hanssen mfl.1978).³ Opptaksstedene i TAUS skulle, i tillegg til å dekke et geografisk område, sørge for at ulike sosiale grupper ble representert i materialet. Som nevnt, ble øst- og vestkanten i Oslo etablert i forbindelse med industrialiseringa på slutten av 1800-tallet (Myhre 1990: 362). Denne etableringa handler vel så mye om en sosial som en geografisk inndeling. Østkanten var først og fremst arbeidernes område, mens høyere samfunnslag bodde i vest (Kjeldstadli 2000 [1994]). På TAUS-tida hadde Oslo fremdeles et sosialt skille mellom øst- og vestkanten, men dette skillet skal visstnok da ha blitt mindre ifølge TAUS-informantene selv (se Hanssen mfl. 1978: 8). Wiggen (1974) skriver at strøkas alderssammensetning hadde endra seg, men ikke den sosiale sammensetninga. Yngre mennesker hadde flytta ut, og indre by hadde fått en overvekt av eldre.

I TAUS-materialet er det mulig å skjelne mellom to hovedvarieteter av oslomål, og disse varietetene er som vi vet, nært knytta til byens sosiale og geografiske øst- og vestkant. Jeg mener det er grunn til å påstå at denne undersøkelsen er med og danner grunnlaget for at de to utviklingslinjene i oslomålet er blitt så tett knytta til byens geografiske øst- og vestkant, og til at de i dag kalles øst- og vestvarietetene. Dette bildet kan nyanseres betraktelig, noe blant andre Wiggen (1980) gjør. Han skriver at selv om de dannede kretser i Kristiania på Amund B. Larsens tid i all

3. Her inkluderer jeg også C-serien. Den ble egentlig ikke ble regna som en del av TAUS-materialet mens prosjektet pågikk, men ble samla inn av Geirr Wiggen til hans hovedoppgave (Wiggen 1974, se også Hanssen mfl. 1978: 19). De opptakene fra TAUS som fremdeles eksisterer, er samla i et korpus av Tekstlaboratoriet ved Universitetet i Oslo: www.tekstlab.uio.no/nota/taus/index.html (1. oktober 2012).

hovedsak var bosatt i Oslo vest, er det feil å sette likhetstegn mellom språkbruken til disse kretsene og hele bydeler på vestkanten. Ikke alle som bor på vestkanten, bruker vestvarietetten, og omvendt. Som nevnt i avsnitt 3.2.2 forekom det tidlig veksling mellom varietetene, og på TAUS-tida hadde svært mange oslobeboere innslag av begge varietetene, selv om den ene varietetten som regel dominerte.

Språkforholdene i Oslo og omegn på TAUS-tida tolka i Auers framstilling av et Type-C-repertoar, ser slik ut:

Figur 6: Type-C-repertoar i Oslo, 1970-tall, etter Auer (2005: 22).

Her ligger altså skriftspråket på toppen, representert ved bokmål, men også riksmålet kunne vært plassert her. Like under plasseres vestvarietetten, mens østvarietetten har blitt en regiolekt eller en substandard lenger ned i hierarkiet som omlandets dialekter advergerer mot. Bildet av byen, både geografisk og sosialt, har endra seg drastisk siden Type-A-repertoaret, da grunnlaget for de to hovedvarietetene i byen ble danna. Modellen illustrerer også at det skjer en tilnærming mellom varietetene. Dette er muliggjort av overgangen fra Type-B¹- til Type-B²-repertoaret, med den fundamentale transformasjonen av dansk som den dannede dagligtale representerte. Nå har vestvarietetten kommet lenger ned i trekanten, mens østvarietetten har kommet lenger opp. Det at informantene i TAUS hadde innslag fra begge varietetene, vises i denne modellen ved at pilene i trekanten går både oppover og nedover. Talerne

i Oslo kan bevege seg oppover og nedover i kontinuumet, gjennom kodeglidning realisert som både intra-og interindividuell veksling.

I denne modellen har østvarieteteten tatt et skritt opp fra base-dialektene, noe som kan tolkes som at den har beveget seg i retning av vestvarieteteten. Siden vestvarieteteten også har flytta seg nedover i trekanten, betyr dette at konvergensen som man ifølge Larsen (1907: 14) kunne se i 1907, har fortsatt. Det er likevel verdt å merke seg at Wiggen (1980) gjør en implikasjonsanalyse av dialektal samvariasjon i oslomål, det vil si at han undersøkte korrelasjonen mellom ulike språklige trekk hos vest- og østkantinformantene i TAUS. Wiggen mener denne studien indikerer at “det folkelige oslomålets brukssystem nå eller forholdsvis nylig er/har vært under oppløsning eller [i] sterk forandring på Oslos vestkant” (sst.: 39). Wiggens observasjoner antyder at en eventuell konvergeringstendens mellom øst- og vestvarieteteten faktisk kan dreie seg om en advergeringstendens fra øst mot vest. Som han skriver, realiseres hvert enkelt østtrekk uavhengig av andre trekk, og uten et system som binder realiseringa av enkelttrekkene sammen, vil disse trekkene lettere få en utelukkende “stilistisk” funksjon (sst.: 36). Wiggen impliserer dermed at bruk av trekk fra østvarieteteten er på vei ut hos vestinformantene.

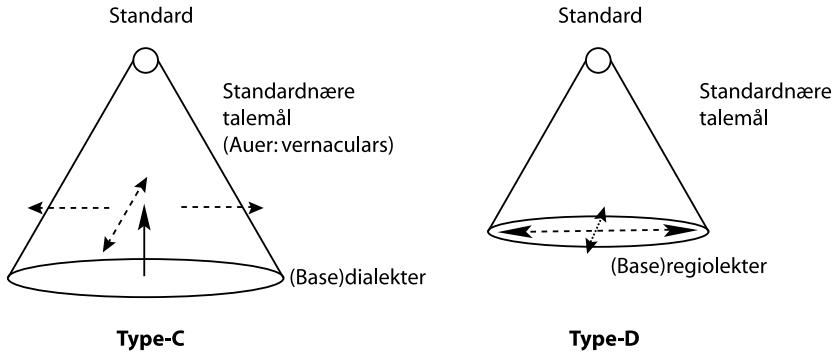
Merk til slutt at *diaglossi*, der ‘dia’ betyr ‘gjennom’, reflekterer at dette handler om et kontinuum mellom dialekt og standard, der talerne altså besitter et register der de kan bevege seg mellom to (kanskje idealiserte) ytterpunkter. Inntrykket etter TAUS er at oslomålet inneholder (i hvert fall) to atskilte varieteteter, et inntrykk som kan sies å være et resultat av blant annet de metodologiske valgene jeg diskuterte over. Ved å velge andre steder i Oslo enn Uranienborg/Frogner og Kampen/Vålerenga, eller flere områder, ville trolig språklandskapet i Oslo virke mindre polarisert.⁴ Fra TAUS vet vi at regionsvariabelen reflekterte sosial tilhørighet, samtidig som den indikerte hvor i dialekt-standard-kontinuumet talerne befant seg. Dette impliserer at det som før ble tolka som dialektal variasjon, har gjennomgått en reallokering, og nå også klart tolkes som sosial variasjon, jf. Auer (2005: 25).

4. I en samtale jeg hadde med Geirr Wiggen fortalte han at de ikke betrakta oslomålet som så polarisert som det framstår i TAUS-materialet, men at oslomålet også den gang trolig var et kontinuum mellom to ytterpunkter.

3.4 Type-D-repertoar: *Dialektdød*

3.4.1 Teori

Auer plasserte som nevnt dagens situasjonen i østlandsområdet i Norge i et Type-C-repertoar, men med mulig overgang til Type-D (sst.: 24). Røyneland (2009: 20) mener at språksituasjonen på Østlandet best beskrives som et Type-C-repertoar, men at dialektdød også kan forekomme i en prosess der tradisjonelle dialekttrekk må vike i en smalere regional standard, eller en regiolekt. I dette avsnittet vil jeg diskutere hvorvidt vi kan si at talemålssituasjonen i Oslo befinner seg i en overgang mellom et Type-C-repertoar og et Type-D-repertoar. I Type-D-områdene blir dialekten mer og mer influert av trekk fra standarden, og det laveste nivået i dialekt–standard-kontinuumet går ut, som illustrert under:

Figur 7: Overgang fra Type-C- til Type-D-repertoar, etter Auer (2005: 28).

Trekkene med den mest begrensede geografiske rekkevidden ser ut til å forsvinne, og siden det ikke nødvendigvis er noe klart skille mellom standard og dialekt i et diaglossisk repertoar (altså Type-C), er det et spørsmål hvorvidt det er de mest dialektale formene som forsvinner i overgangen til et Type-D-repertoar. Overgangen til et Type-D-repertoar vil selvsagt ha innvirkning på store deler av dialekt-standard-pyramiden, som til slutt ser ut til å ende opp med bare standardvarieteteten (Auer 2005: 27).

3.4.2 Samtidig, i Oslo

Siden TAUS er det ikke gjort noen større undersøkelser av de to utviklingslinjene i oslomålet, men to hovedoppgaver har noen vesentlige

observasjoner i denne sammenhengen. I den første, Løken (2001), er det gjort intervjuer med seks eldre språkbrukere fra østkanten i Oslo med det formål å plassere dem i øst-vest-kontinuumet. Informantutvalget er for lite til å generalisere over, men fungerer som et eksempel i denne sammenhengen. I dette kontinuumet tok Løken utgangspunkt i en tredelt varietetsinndeling: en østvarietet, en vestvarietet og en mellomvarietet av disse. Undersøkelsen viste at to av informantene hadde et talemål som lå nært vestvarieteten, tre var vanskelige å plassere fordi de veksla mye mellom de ulike formene, mens én ble karakterisert som østvarietetsbruker. Trekkene Løken undersøkte, var trykk på første stavelse i fremmedord, rester av jamvekt, tjukk l ([t]) av historisk [l], tjukk l ([t]) av historisk [rð], diftongering, senkning, *a*-endelser i preteritum og perfektum av *a*-verb, adjektiviske partisipper, *a*-endelser i bestemt form entall av substantiv, *a*-endelser i bestemt form flertall av hankjønns- og intetkjønnsord, og personlige pronomener (sst.: 3).

Selv om vi ikke kan generalisere over Løkens materiale, kan funnene hennes i lys av Auers typologi peke i retning av en begynnende overgang fra Type-C- til Type-D-repertoar. Med ett unntak ser informantene til Løken ut til å ha flytta seg fra øst mot vest språklig sett, sammenlikna med østkantinformantene fra TAUS. Det ser altså ut til at talemålet i stor grad er influert av varieteter høyere i hierarkiet hos alle bortsett fra én av Løkens informanter, noe som kan indikere at det laveste nivået i dialekt-standard-kontinuumet er i ferd med å falle ut.

Jahnsen (2001) har gjort en sammenlikning av talemålet til elever på øst- og vestkanten.⁵ Hun hadde 24 informanter mellom 14 og 16 år, 12 fra Majorstua skole i vest, og 12 fra Jordal skole i øst. Disse skolene ligger i områdene der også TAUS ble gjennomført. Trekkene Jahnsen undersøkte, er tjukk l ([t]) av historisk [l], tjukk l ([t]) av historisk [rð], trykkforholdet i ord med fremmed opphav, bestemt form entall av hunkjønnsst substantiv, bestemt form flertall av han- og intetkjønnsst substantiv, jamvektssubstantiv, jamvektsinfinitiv, preteritum av svake verb, 1. klasse, preteritum av sterke verb, 2. klasse, perfektum partisipp av sterke verb, og også bruk av pronomener (*hu, henner, a, henne, hun, henne, dem, døm, de og dem*) (sst.: 71).

Jahnsen konkluderer med at øst- og vestvarietetene konvergerer, og at konvergensen består i at østformer som aldri har vært i bruk på

5. Oppgava er også etterfulgt av en artikkel, Jahnsen (2002).

vestkanten, forsvinner, mens trekk som har stått sterkt i østvarieteteten, og mindre sterkt i vestvarieteteten, opprettholdes i østvarieteteten og ekspanderer i vestvarieteteten (sst.: 127). Trekkene som ifølge Jahnsen forsvinner fra øst, var trykk på første stavelse i fremmedord, [r] av historisk [rð], a-endelse i intetkjønns- og hankjønnsord flertall, jamvektsformer på *-a* i substantiver som *hana*, og infinitiver som *setta*, i tillegg til pronomenerne *døm* og *henner*. Av de trekkene som holdt seg i øst og ekspanderte i vest, var altså trekk som allerede hadde fått innpass i vestvarieteteten. Det var a-endelse i hunkjønnsst substantiver i bestemt form entall, og a-endelser i preteritum av svake verb, og av disse to ekspanderte det førstnevnte trekket mest (Jahnsen 2002: 30). Hun påpeker dessuten at samvariasjonen mellom sosioøkonomisk status og språkbruk fremdeles er synlig i hennes undersøkelse (Jahnsen 2001: 71).

Jahnsens resultater indikerer at trekk som allerede har fått innpass i standarden, forblir der, men standarden tar ikke opp nye trekk fra dialekten, og de trekkene som ikke har fått innpass i standarden, forsvinner. Jahnsen har ikke undersøkt hvorvidt vesttrekk spredte seg i øst. Ettersom Jahnsen skriver at det ikke ser ut til å være noen overføring av nye språklige trekk fra øst- til vestvarieteteten, er det usikkert hvorvidt dette kan kalles konvergens på dette tidspunktet i utviklinga. Jeg vil heller foreslå å tolke disse funnene inn i utviklinga som er skissert for oslomålet i denne artikkelen, og på dette nivået mener jeg vi er kommet inn i en situasjon som illustrert i figur 7, nemlig et Type-D-repertoar.

Som Auer (2005: 27) skriver, er det i et diaglossisk repertoar (altså Type-C) ikke nødvendigvis et klart skille mellom standard og dialekt, noe jeg har argumentert for at er tilfellet i Oslo på TAUS-tida. Det var altså ikke et klart strukturelt skille mellom øst- og vestvarieteteten da. Hvis vi tolker funnene til Løken og Jahnsen i lys av de endringene som hadde skjedd allerede da TAUS ble gjennomført, kan det hevdes at siden skillet mellom varietetene var blitt såpass svekka, var det bare de trekkene fra dialekten som allerede var kommet inn i standarden mens oslomålet fremdeles var på et Type-C-nivå, som har spredt seg videre. Dette skjedde fordi disse trekkene hadde fått standardstatus før oslomålet gikk over til et Type-D-repertoar. De trekkene fra dialekten(e) som på tidspunktet for Type-C-repertoaret ikke hadde noen tilknytning til standarden, får derimot ikke noen videre gjennomslagskraft. De trekkene som ikke allerede er assosiert med standarden, står i fare for å bli nivellert.

Det som har skjedd i figur 7, kan beskrives som at stigen er trukket opp for østvarieteteten, eller at bunnen har falt ut i pyramiden. De trekkene som derimot har kommet høyere opp på dette tidspunktet, som a-ender i bestemt form entall i hunkjønnssubstantiver og i preteritum av svake verb, er mer vitale. Som Auer (sst.: 27) skriver, er det et gradsspørsmål hvorvidt det er de mest dialektale formene som forsvinner, siden forskjellene mellom standard og dialekt lenge har vært i oppløsning. De trekkene som tidligere tilhørte dialekten, men som fikk innpass i standarden på et tidlig tidspunkt, stiller nå mer likt med de andre trekkene i standarden og kan derfor ekspandere, som a-ender i bestemt form entall av substantiv og preteritum av svake verb. Trekkene som ikke kom seg høyere opp i trekanten før overgangen til et Type-D-repertoar var i gang, er ikke lenger tilgjengelige for konvergering. Modellen viser sånn sett at det *har* vært påvirkning fra (base)dialekten(e) mot standarden, men siden mye av dialektgrunnet er forsvunnet, virker ikke denne påvirkninga lenger i samme grad. Denne tolkninga innebærer at det ikke lenger er strukturelle forskjeller mellom øst- og vestvarieteteten, det er kun enkelte trekk som kan brukes til å indeksere en øst- eller vesttilhørighet (se også Stjernholm 2013).

Opsahl og Røynealand (2009: 104–105) skriver at flere av de tradisjonelle opposisjonene mellom øst- og vestvarieteteten fortsatt finnes, men at omfanget av dem er svekka, og at varianter som typisk assosieres enten med øst- eller vestvarieteteten, forsvinner, noe som fører til at oslomålet i dag framstår som mer ensarta enn for en generasjon eller to siden. De mener øst- og vestvarieteteten konvergerer, og at konvergensen går begge veier. De diskuterer noen tradisjonelle trekk i oslomålet, som trykk på første stavelse i fremmedord, uttale av *-sl/-sel* i inn- og utlyd, og de ser nærmere på noen undersøkelser av a-ender i substantiv. I tillegg undersøker de noen nye innovasjoner i oslomålet, som uttale av *skj-/kj*-lyden og manglende inversjon. De konkluderer med at trykk på første stavelse er på tilbaketog i Oslo (sst.: 101), mens den bakre uttalen av *-sl/-sel* (altså [ʃ]), som kan ses som et dialekttrekk ifølge terminologien i denne artikkelen, ser ut til å være mest vanlig i bruk i dag over hele byen framfor den fremre uttalen (sst.: 103). De konkluderer med at dette trekket har vært på frammarsj de siste hundre åra i Oslo, og viser til Broch (1981[1927]: 150), som skriver at trekket er utbredt også i “mer

snobbete” kretser allerede på hans tid (sst: 103).⁶ Jeg tolker dette som at den bakre uttalen av *-sl/-sel* hadde kommet over i standarden før bunnen falt ut av pyramiden i overgangen til et Type-D-repertoar. Brochs undersøkelse fra tidlig 1900-tall underbygger at denne østformen tidlig hadde fått innpass i vestvarieteteten, og ekspanderer derfor videre.

Uttale av *skj-/kj*-lyden er undersøkt i Aaserud (2000), og manglende inversjon er en innovasjon det gjenstår å undersøke nærmere i et øst-vestperspektiv, så dem lar jeg ligge her. For *a*-endelser i bestemt form entall i substantiv, vil jeg vise til Stjernholm (2013) og Johannessen (2008).

Også det Jahr (1986: 19–20) skriver om [ʀ] i TAUS, kan tolkes i lys av en overgang til et Type-D-repertoar. Han mener det er vanskelig å sette opp synkrone regler for bruk av [ʀ] i osломålet på bakgrunn av TAUS-materialet. Fordi [ʀ] ikke er mulig i visse ord, kan det skyldes at disse ordene er kommet inn i språket, for eksempel ved lån, på et tidspunkt der [ʀ] ikke kan sies å ha vært produktiv lenger. Han viser til at Larsen (1926) har gjort liknende observasjoner. Trekket [ʀ] kan derfor se ut til å ha mistet sin posisjon i standarden som muliggjorde det å ekspandere videre der. Jahr skriver at [ʀ] for [r] i ord som *bord* og *gård* – altså som i norrønt hadde *rð* – er svært lite utbredt i TAUS-materialet fra østkanten, og at det hos informantene fra vest forekom bare unntaksvis (Jahr 1986: 20–21). I sammenheng med tidsaksen som presenteres i min analyse stemmer det at dette trekket ikke får være med over i Type-D-repertoaret, siden det ikke var kommet lenger opp i hierarkiet på 1980-tallet, faktisk heller ikke på Larsens tid på begynnelsen av 1900-tallet.

Også Papazian og Helleland (2005: 94) nevner flere dialekttrekk som mulige moduskandidater for standardvarieteteten, som [ʀ] av norrøn *l* (etter Jahr (1976)), *a*-former i bestemt form entall av substantiv, i preteritum og perfektum partisipp av *a*-verb, og former med /øy/ i preteritum av sterke verb. Hvilke av disse som blir en del av standarden, er et empirisk spørsmål, men også Papazian og Helleland mener at standarden og bokmål påvirker dialekten mer enn omvendt, og at standard og dialekt kommer til å “smelte” helt sammen.

6. Jahr (1986: 15–16) mener overgangen fra å uttale [sl] til [ʃ] henger sammen med en lydovergang fra [l] til [ʃ] i osломålet, og at økende bruk og sosial aksept av [ʃ] i stedet for [sl] henger “intimt sammen” med denne lydendringa.

Et annet argument for en overgang til Type-D-repertoar er at også standarden viser tegn til å endre seg i retning nedover i hierarkiet. Standarden, som har vært tett knytta til vestvarieteteten, har endra seg på særlig to måter. For det første ser det ut til at også deler av innholdet i vestvarieteteten under TAUS-tida har forsvunnet. Dessuten vil jeg støtte at en eventuell standard i dag ikke er like tett kopla til vestvarieteteten som tidligere, i tråd med Røynealand (2010: 268), som skriver at studier av dialektnivellering i Norge antyder at den moderne standarden er mest ekspansiv, mens den konservative (les: vestvarieteteten) taper terreng (se også Vikør 1999 og Sandøy 2009).

I Auers modell i figur 7 mener jeg det blir feil å plassere vestvarieteteten i den lille sirkelen på toppen av pyramiden som representerer *standard*. Ettersom former som sto sterkt i østvarieteteten, allerede hadde fått innpass i vestvarieteteten og ser ut til å ekspandere der, er det mer adekvat å plassere vestvarieteteten nærmere de standardnære talemålene.⁷ Standarden har derfor flytta seg nedover i pyramiden, den beveger seg altså i retning av en mer nøytral mellomvarietet, noe som samtidig impliserer en svekkelse av standardens klare tilknytning til vestkanten. Oslomålet har nå kommet inn i vår tid, og Røynealand (2010: 265) skriver at oslomålet har uklare grenser, men kan deles i én konservativ og en “moderne” variant, der den siste reflekterer yngre oslomål. Denne moderne varianten kan ses som den nye standarden i denne sammenhengen, mens den konservative varianten nå fyller andre funksjoner (se Stjernholm 2013: 131–53 for en drøfting). Det som kalles *baseregiolekter* i figur 7, kan illustrere at situasjonen i hele regionen påvirkes av høyere nivåer i hierarkiet. Auer mente som sagt at et Type-D-repertoar gjerne fører til at man bare sitter igjen med standarden, og her er det lett å tenke seg en homogen situasjon der alle talere snakker samme varietet, noe som ikke er tilfellet i Oslo.

7. Her bruker Auer termen *vernaculars* for det jeg kaller *talemål* i illustrasjonen. Denne termen er vanskelig å oversette til norsk (se for eksempel Sollid 2002: 177–79), men jeg tolker fraværet av *varietets*-termen her som et forsøk på å unngå å avgrense ulike talemålsvarieteter innafor dette repertoaret fordi man ønsker å illustrere et kontinuum. Den faktiske språksituasjonen er altså at man bruker ulike *varianter* av noen variabler, men ikke nødvendigvis ulike *varieteter*.

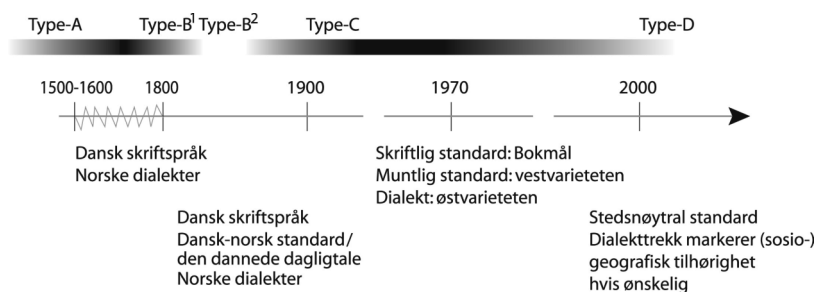
4 Diskusjon og avslutning

Termen *dialektdød* er problematisk. Å erklære en varietet død har sterke metodologiske implikasjoner. Informantutvelgelsen i TAUS skulle være tilfeldig ved at bestemte gater i bydelene ble plukket ut, og en person på hvert femte gatenummer ble rekruttert til undersøkelsen. TAUS-materialet var derimot ikke statistisk representativt, og er ikke ment å ha en overføringsverdi til hele byens språk (Hanssen mfl.1978: 9-10). TAUS er ikke ment som en kartlegging av *dialektsituasjonen* i Oslo som helhet. Dokumentasjonen som ble gjort i dette prosjektet har bidratt med en mulighet for å beskrive *dialektsystemene* i byen, men undersøkelsen kartla ikke språksituasjonen i Oslo på 1970-tallet. I dagens Oslo er det også mulig å finne mennesker som kan representere et talemål som ligger tett opptil talere fra både øst og vest i TAUS, men i *dialektsituasjonen* i Oslo i dag er de nok i (et stadig minkende) mindretall. Nilsson (2009) viser hvor problematisk det er å gjøre punktstudier av varieteter i tid ved å velge ut en samtidig informant utfra et NORM-prinsipp (se for eksempel Chambers og Trudgill 1998 [1980]). Ved å gjøre dette, viser Nilsson at det er mulig å finne informanter som representerer en mer tradisjonell dialektbruk også i en ny studie, og hun konkluderer med at dialekten som system ikke ser ut til å ha endra seg mye, i motsetning til *dialektsituasjonen*. Antallet talere med et opprettholdt dialektsystem er endra.

Både *dialektdød*, *konvergens* og *advergens* er egentlig problematiske begreper i denne sammenhengen, siden det er vanskelig å avgjøre hvor i utviklinga disse begrepene passer. Det er vanskelig å avgjøre om en dialekt dør, eller om en varietet heller bare gjennomgår en forventa språklig utvikling over tid. Da må man spørre seg hvor mye av det opprinnelige må bli borte for at en dialekt skal kunne kalles død, og hva det opprinnelige i så fall er. I et lengre språkhistorisk perspektiv kan man i teorien erklære ethvert tidligere språkstadium som dødt, så spørsmålet blir da om når et språkstadium begynner og ender. Også begrepene *konvergens* og *advergens* er problematiske her. Et spørsmål som raskt kommer på banen er hvor mange trekk må overføres fra én varietet til en annen for at *advergens* skal være et dekkende begrep, og hvor gjensidig må "sammensmeltinga" være for at *konvergens* er det passende begrepet. Én måte å tolke dette på er at selve prosessen der to varieteter smelter sammen, kan beskrives som en *konvergeringsprosess*. Denne prosessen kan ha *konvergens* som resultat, men resultatet av *konvergeringspro-*

sessen kan også være advergens, eller kanskje noe midt imellom. Her er det viktig å skille mellom prosessen og resultatet (se Auer 1988, Røyne-land 2005). Resultatet av prosessen i dagens oslomål kan vanskelig kalles konvergens, men siden det har vært en viss overførsel av østtrekk på et tidligere tidspunkt, blir det heller ikke *helt* riktig å bruke begrepet dialekt-død om situasjonen. Nilsson (2009) påpeker forskjellen mellom at et dialektsystem og en dialektsituasjon endres. Dialektsituasjonen i Oslo ser ut til å ha vært i stor endring siden 1970-tallet, men det vil altså fortsatt kunne finnes talere som har et mer intakt dialektsystem.

Til slutt er utviklinga i oslomålet slik den er skissert i denne artikkelen framstilt i figuren under. Årstallene er omtrentlige:

Figur 8: Osloomålets utvikling slik den er skissert i denne artikkelen. Årstallene er omtrentlige, og linja under repertoar-angivelsene illustrerer at det skjer en gradvis overgang mellom dem.

Referanser

- Aaserud, Inger Foss. 2000. Språkhaldningar i eit språkendringsperspektiv: ei gransking av Osloomgåddommars haldningar til sj-/kj-samanfallet i samanheng med deira haldningar til talemålet i Oslo aust og Oslo vest. Universitetet i Oslo: Hovedoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Auer, Peter. 1988. "A Case of Convergence and its Interpretation: MHG 1 and û in the City of Constance". Auer, Peter og Aldo Di Luzio (red.): *Variation and Convergence. Studies in Social Dialectology*. 44–75. Berlin: Walter de Gruyter.
- . 2005. "Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations". Delbecque, Nicole, Johan Van Der Auwera og Dirk Geeraerts (red.): *Perspectives on Variation*. 7–42. New York: Mouton de Gruyter.

- Benum, Edgeir. 2000 [1994]. *Byråkratienes by*. Bd. 5. Oslo bys historie. Oslo: Cappelen.
- Chambers, J.K. og Peter Trudgill. 1998 [1980]. *Dialectology*. Second Edition. Cambridge: Cambridge.
- Ferguson, Charles. 1959. "Diglossia". *Word* 15. 325–341.
- Gibbons, John. 1987. *Code Mixing and Code Choice. A Hong Kong Case Study*. Philadelphia: Multilingual Matters 27.
- Hanssen, Eskil. 1979. "Vanlig osломål". Vikør, Lars S. og Geirr Wiggen (red.): *Språklig samling på folkemåls grunn*. 56–59. Oslo: Novus.
- . 2010. *Dialekter i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hanssen, Eskil mfl. 1978. *Oslomål. Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av osломål med henblikk på sosiale skilnader*. Skrift nr. 6. Talemålsundersøkelsen i Oslo. Oslo: Novus.
- Haraldsrud, Andreas Drolsum 2012: *Dæt leses mæd Æ. En komparativ undersøkelse av norsk og dansk danna talemål 1750–1850*. Masteroppgave i nordisk språkvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Hernes, Reidunn. 2006. *Talemål i endring? Ein longitudinell studie av talemålsutvikling og språkleg røyndomsoppfatning hjå ungdomar i Os*. Universitetet i Bergen: Doktoravhandling.
- Hårstad, Stian. 2004. "Ikke så typisk trønderisk". *En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Oppdal*. Trondheim: Hovedoppgave ved NTNU.
- . 2010. *Unge språkbrukere i gammel by. En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Ph.d.-avh. Trondheim: INL. NTNU.
- Indrebø, Gustav. 1951. *Norsk Målsoga*. Bergen: A.S John Grieg.
- Iversen, Ragnvald. 1921. *Bokmål og talemål i Norge 1560-1630*. Kristiania: Jacob Dybwad.
- Jahnsen, Vanja. 2001. *Øst og vest for elva. En sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet i Oslo*. Oslo: Hovedoppgave ved Universitetet i Oslo.
- . 2002. "Øst og vest for Akerselva. På vei mot ett osломål?" *Språklig samling* 34. 27–31.
- Jahr, Ernst Håkon. 1976. "Litt om bruk av tjukk l i Oslo bymål". Ryen, Else (red.): *Språk og kjønn*. 141–146. Oslo: Novus.
- . 1986. "L-fonema i Oslo bymål". Eskil Hanssen mfl. (red): *Artikler 14. Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS)*. 9–27. Oslo: Novus.
- . 1994. *Utsyn over norsk språkhistorie etter 1814*. Oslo: Novus.
- . 2008 [2007]. "The planning of Norwegian as a sociolinguistic experiment". Wiggen, Geirr, Tove Bull og Marit Aamodt Nielsen (red.):

- Språkhistorie og språkkontakt. Festskrift til Ernst Håkon Jahr på 60årsdagen 4. mars 2008.* 278–301. Oslo: Novus.
- Jahr, Ernst Håkon og Brit Mæhlum. 2009. “Har vi et “standardtalemål” i Norge?” *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1. 3–6.
- Johannessen, Janne Bondi. 2008. “Oslopråket i tall” Johannessen, Janne Bondi og Kristin Hagen: *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk.* 235–242. Oslo: Novus.
- Kjeldstadli, Knut. 2000 [1994]. *Den delte byen.* Bd. 4. Oslo bys historie. Oslo: Cappelen.
- Larsen, Amund B. 1907. *Kristiania Bymål. Vulgarsproget med henblikk på den utvungne dagligtale.* Kristiania: Bymålslaget.
- . 1926. “Om ’untagelser fra lydlovene’ i norske dialekter”. *Maal og Minne.*
- Løken, Anne. 2001. “*litt kjukkere språk da*” – *varietetetsinndeling og intraindividuell variasjon med utgangspunkt i talemålet i Oslo.* Oslo: Hovedoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Myhre, Jan Eivind. 1990. *Hovedstaden Christiania.* Bd. 3. Oslo bys historie. Oslo: Cappelen.
- Mæhlum, Brit. 1992. *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard.* Tromsøstudier i språkvitenskap 12. Oslo: Novus.
- . 2009. “Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål”. 7–26. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1.
- Mæhlum, Brit og Unn Røynealand. 2011. ““Lasternes Hule” eller “Civilisationens Arnested”? Byens posisjon i norsk talemålsforskning”. Jørgensen, Jon Gunnar og Lars S. Vikør (red.) *Nordiskfaget tradisjon og fornying.* Del I Faget. 69–96. Novus.
- Nilsson, Jenny. 2009. “Dialect change?” *Nordic Journal of Linguistics* 32. 2. 207–220.
- Opsahl, Toril og Unn Røynealand. 2009. “Osloungdom – født på solsiden eller i skyggen av standardtalemålet?” *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1. 95–119.
- Papazian, Eric. 2012. “Norge – riket uten rikstalemål?” *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30. 50–115.
- Papazian, Eric og Botolv Helleland. 2005. *Norsk Talemål.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Rian, Øystein. 2003. *Embetsstanden i dansketida*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Røynealand, Unn. 2005. *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Universitetet i Oslo: Doktoravhandling.
- . 2009. “Dialects in Norway: catching up with the rest of Europe?” *International Journal of the Sociology of Language* 196/197. 7–31.
- . 2010. “Vertical convergence of linguistic varieties in a language space”. Auer, Peter og Jürgen Erich Schmidt (red.): *Language and space. An International Handbook of Linguistic Variation*. Bd. 1: Theories and Methods. 259–274. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Sandøy, Helge. 2005. “The typological development of the Nordic languages”. Bandle, Oskar m.fl. (red.): *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Bd. 2. 1852–1871. Berlin: Walter de Gruyter.
- . 2009. “Standardtalemål? Ja, men ...!” *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1, 27–47.
- Seip, Didrik Arup. 1933. *Fornorskingen av vårt språk og forutsetningene for den*. Oslo: J. M. Stenersens forlag.
- Silverstein, Michael. 2003. “Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life”. *Language and Communication* 23, 193–229.
- Solheim, Randi. 2007. “Språkbruk og språkhaldningar i Høyanger etter andre verdskrigen. Eit sosiolingvistisk særtilfelle eller eit lokalt døme på ein allmenn tendens?” *Målbryting* 8. 7–29.
- Sollid, Hilde. 2002. “Om observatørens paradoks”. *Målbryting* 6. 175–190.
- Stjernholm, Karine. 2013. *Stedet velger ikke lenger deg—du velger et sted. Tre artikler om språk i Oslo*. Ph.d.-avh. ILN. Universitetet i Oslo.
- Torp, Arne. 1998. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. 1999. “Austlandsmål i endring”. Kleiva, Turid mfl. (red.): *Austlandsmål i endring: Dialektar, nynorsk og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Samlaget.
- . 2001. *The Nordic Languages. Their status and Interrelations*. Oslo: Novus.
- . 2009. “Begrepet standardtalemål – forsøk på ei opprydding”. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1. 49–65.
- Wetås, Åse. 2000. *Namneskiftet Kristiania – Oslo*. Oslo: Novus.

- Widmark, Gun. 2005. "Standard and colloquial languages in Scandinavia in the 19th century". Bandle, Oskar m.fl. (red.): *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Bd. 2. 1493–1505. Berlin: Walter de Gruyter.
- Wiggen, Geirr. 1974. *Sosiosyntaktisk undersøkning av talemålet til utvalgte grupper Osloungdom*. Oslo: Hovedoppgave ved Universitetet i Oslo.
- . 1980. Dialektal samvariasjon i oslomål. En statistisk beskrivelse. *Skrift nr. 8. Talemålsundersøkelsen i Oslo*. Oslo: Novus.
- . 1990. "Oslo bymål". Jahr, Ernst Håkon (red.): *Den store dialektboka*. 179–85. Oslo: Novus.

Abstract in English

The article analyzes the sociolinguistic development in Oslo from the 1500s to the present. The basis of the article is the standard–dialect typology in Auer (2005), a typology that also represents a chronological timeline. The typology represents a theoretical framework in which the relationship between dialects and the standard variety, is the key point. From around 1500 and onwards the article argues that the language situation in Oslo develops from what is called a Type A, to a Type B, and thereafter a Type C repertoire, before the current situation in the city is interpreted as a Type D repertoire with dialect death. The article follows the language development in Oslo from when Danish was the written standard in Norway to a situation where Danish gradually was incorporated into the spoken language. Furthermore the article goes through the development of the eastern and western varieties in Oslo, and thereafter a convergence process between these varieties. The term *dialect death* in the typology implies here that this convergence process has resulted in a language situation in Oslo that today consists of one and not two spoken varieties. Hence, the difference between standard and dialect is today minor.

Karine Stjernholm
 Von der Lippes gate 6
 0454 Oslo
 karine.stjernholm@gmail.com